

*Коломієць Я. Л.,**здобувач кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПРО ПРАВОВУ РЕГЛАМЕНТАЦІЮ ЗАБОРОНИ НА ПРОВАДЖЕННЯ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ НА ПЕВНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Анотація. У статті на підставі характеристики правової регламентації заборони на провадження виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників на певних територіях внесені пропозиції щодо вдосконалення законодавства України в цій сфері.

Ключові слова: виробничо-господарська діяльність, сільськогосподарський товаровиробник, заборона на провадження виробничо-господарської діяльності, території, що зазнали радіоактивного забруднення.

Постановка проблеми. Виробничо-господарська діяльність сільськогосподарських товаровиробників здійснюється переважно з використанням земельних ділянок сільськогосподарського та іншого цільового призначення. Проте в окремих випадках, зважаючи на радіоактивне забруднення окремих земельних ділянок чи розташування на них об'єктів, що забезпечують обороноздатність держави, об'єктів інженерної інфраструктури тощо, діяльність із вирощування, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції на них обмежується шляхом її заборони. Тому питання характеристики правової регламентації заборони на провадження виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників на певних територіях має новизну та значну актуальність. Дослідження цих питань має як теоретичне, так і практичне значення. Перше полягає в розвитку теоретичних уявлень щодо заборони виробничо-господарської діяльності на певних територіях, а друге – у вирішенні наявних правозастосовних проблем та вдосконаленні правового регулювання відповідних суспільних відносин.

Окремі питання правової регламентації заборони на провадження виробничо-господарської діяльності сільськогосподарськими товаровиробниками на певних територіях висвітлювалися в земельно-правовій доктрині, при цьому переважно під час коментування відповідних положень Земельного кодексу України [1; 2] чи розгляду правового режиму окремих категорій земель [3]. При цьому комплексного аналізу правової регламентації заборони на провадження виробничо-господарської діяльності сільськогосподарськими товаровиробниками на певних територіях у доктрині аграрного права поки що не здійснювалося. Усе викладене в сукупності вказує на новизну та актуальність теми запропонованої статті.

Мета статті – комплексна характеристика правової регламентації заборони на провадження виробничо-господарської діяльності сільськогосподарськими товаровиробниками на певних територіях та формулювання пропозицій щодо вдосконалення законодавства України в цій сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Переходячи до основного викладу, зазначимо, що правовий режим земель оборони визначено ст. 77 Земельного кодексу України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III [4], згідно із ч. 1 якої землями оборо-

ни визнаються землі, надані для розміщення і постійної діяльності військових частин, установ, військово-навчальних закладів, підприємств та організацій Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законодавства України. Пунктом 4 названої статті кодексу визначено, що порядок використання земель оборони встановлюється законом.

Правильно вказує А.М. Мірошниченко, що законом, згаданим у ч. 4 ст. 77 Земельного кодексу України, мав стати Закон України «Про використання земель оборони». Проте названий закон, хоча і прийнятий, практично не має регулятивного значення, оскільки є механічним відтворенням положень названої статті кодексу та викладенням бланкетних норм [1, с. 207].

В аспекті характеристики правового регулювання обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників слід навести ч. 1 ст. 4 Закону України «Про використання земель оборони» від 27 листопада 2003 р., № 1345-IV [5], де визначено, що військові частини за погодженням з органами місцевого самоврядування або місцевими органами виконавчої влади і в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, можуть дозволяти фізичним і юридичним особам вирощувати сільськогосподарські культури, випасати худобу та заготовляти сіно на землях, наданих їм у постійне користування. Таким чином, логічно постає питання щодо підстав провадження такої діяльності та використання названих земельних ділянок.

Так, М.З. Романюк вказує, що в запропонованому ним Законі України «Про правовий режим земель для потреб оборони та безпеки» необхідно передбачити, що органи державної влади та місцевого самоврядування в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, можуть передавати фізичним і юридичним особам в оренду земельні ділянки із земель оборони для вирощування сільськогосподарських культур, випасання худоби, заготівлі сіна та інших цілей [3, с. 12]. Однак із такою пропозицією можна погодитися лише частково, оскільки вона фактично змінює зміст наведеного раніше припису ч. 1 ст. 4 Закону України «Про використання земель оборони», де зазначено не про передачу земель оборони в користування іншим особам, а про можливість фізичних і юридичних осіб здійснювати на таких земельних ділянках діяльність із вирощування сільськогосподарських культур, випасати худобу та заготовляти сіно після отримання відповідного дозволу військової частини (за погодженням з органами місцевого самоврядування або місцевими органами виконавчої влади). Тобто йдеться про особливий порядок здійснення виробничо-господарської діяльності сільськогосподарськими товаровиробниками на окремих земельних ділянках, що належать до земель оборони. Тому очевидно, що потребує затвердження Кабінетом Міністрів України передбачений Законом України «Про використання земель оборони» Порядок надання військовими частинами дозволу фізичним і юридичним особам на використання земель оборони.

Як вказує Н.М. Вербицька, «зони зі спеціальним режимом використання – це загальне поняття охоронних, санітарно-захисних зон, зон санітарної охорони, що передбачає обмежений режим землекористування та господарської діяльності для задоволення публічних і приватних інтересів» [6, с. 126–127]. Охарактеризуємо це питання детальніше.

Стаття 112 Земельного кодексу України поняття охоронних зон не закріплює, вказуючи лише, що охоронні зони створюються: а) навколо особливо цінних природних об'єктів, об'єктів культурної спадщини, гідрометеорологічних станцій тощо з метою охорони і захисту їх від несприятливих антропогенних впливів; б) уздовж ліній зв'язку, електропередачі, земель транспорту, навколо промислових об'єктів для забезпечення нормальних умов їх експлуатації, запобігання ушкодження, а також зменшення їх негативного впливу на людей та довкілля, суміжні землі та інші природні об'єкти. Нормативні приписи щодо встановлення охоронних зон містяться в ст. 13 Закону України «Про гідрометеорологічну діяльність» від 18 лютого 1999 р. № 443-XIV [7], ст. 10 Закону України «Про телекомунікації» від 18 листопада 2003 р. № 1280-IV [8], ст. 11 Закону України «Про транспорт» від 10 листопада 1994 р. № 232/94-ВР [9], ст. 22 Закону України «Про правовий режим земель охоронних зон об'єктів магістральних трубопроводів» від 17 лютого 2011 р. № 3041-VI [10], ст. 6 Закону України «Про залізничний транспорт» від 4 липня 1996 р. № 273/96-ВР [11] та ін.

Зокрема, ст. 90 Водного кодексу України від 6 червня 1995 р. № 213/95-ВР [12] визначено, що в прибережних захисних смугах уздовж річок, навколо водойм та на островах серед іншого забороняється: 1) розорювання земель (крім підготовки ґрунту для залуження і заліснення), а також садівництво та городництво; 2) зберігання та застосування пестицидів і добрив; 3) влаштування літніх таборів для худоби. У прибережних захисних смугах уздовж морів, морських заток і лиманів та на островах у внутрішніх морських водах забороняється, зокрема, застосування стійких та сильнодіючих пестицидів (ст. 90 Водного кодексу України).

На відміну від охоронних зон, зони санітарної охорони створюються навколо об'єктів, де є підземні та відкриті джерела водопостачання, водозабірні та водоочисні споруди, водоводи, об'єкти оздоровчого призначення та інші, для їх санітарно-епідеміологічної захищеності. У межах зон санітарної охорони забороняється діяльність, яка може призвести до завдання шкоди підземним та відкритим джерелам водопостачання, водозабірним і водоочисним спорудам, водоводам, об'єктам оздоровчого призначення, навколо яких вони створені (пп. 1 та 2 ст. 113 Земельного кодексу України). Так, ст. 36 Закону України «Про питну воду та питне водопостачання» від 10 січня 2002 р. № 2918-III [13] визначено, що в межах першого поясу санітарної охорони забороняється випасання, водопій худоби та інші види водокористування, що впливають на якість води, застосування пестицидів, органічних і мінеральних добрив.

Статтю 114 Земельного кодексу України встановлено, що санітарно-захисні зони створюються навколо об'єктів, які є джерелами виділення шкідливих речовин, запахів, підвищених рівнів шуму, вібрації, ультразвукових і електромагнітних хвиль, електронних полів, іонізуючих випромінювань тощо, з метою відокремлення таких об'єктів від територій житлової забудови. Правовий режим земель санітарно-захисних зон визначається законодавством України. Як указується в науково-практичному коментарі Земельного кодексу України, не допускається використання для вирощування сільськогосподарських культур, пасовищ для худоби земель санітарно-захисної зони підприємств, що забруднюють навколишнє середовище високотоксичними

речовинами та речовинами, що мають віддалену дію (соли важких металів, канцерогенні речовини, діоксини, радіоактивні речовини та інше). Можливість сільськогосподарського використання земель санітарно-захисних зон, що не забруднюються переліченими речовинами, необхідно визначати за погодженням із територіальними органами Мінагрополітики і МОЗ України [2, с. 314].

Дослідниками запропоновано зони особливого режиму використання земель, про які йдеться в ст. 115 Земельного кодексу України, визначати як території з обмеженим режимом використання, які встановлюються навколо військових об'єктів із метою їх фізичної охорони, а також захисту населення та територій від впливу таких об'єктів [1, с. 277]. Метою встановлення таких зон є необхідність забезпечення функціонування об'єктів Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законодавства України, збереження озброєння, військової техніки та іншого військового майна, охорони державного кордону України, а також захисту населення, господарських об'єктів і довкілля від впливу аварійних ситуацій, стихійних лих і пожеж, що можуть виникнути на цих об'єктах [2, с. 316].

Наприклад, відповідно до ст. 18 Закону України «Про державний кордон України» від 4 листопада 1991 р. № 1777-XII [14], п. 15 Положення про прикордонний режим, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 липня 1998 р. № 1147 [15], встановлено, що утримання і випасання худоби в межах прикордонної смуги можливе лише в місцях, визначених місцевими державними адміністраціями разом із відповідними підрозділами Державної прикордонної служби, за сприятливої епізоотичної ситуації на цій території та за умови належного загородження цих місць власниками худоби.

Отже, вважаємо, що законодавство України доволі жорстко обмежує здійснення виробничо-господарської діяльності сільськогосподарськими товаровиробниками на землях оборони, в межах охоронних зон, зон санітарної охорони, санітарно-захисних зон, зон особливого режиму використання земель. Можна погодитися з тим, що метою встановлення земельних зон із спеціальним режимом використання є забезпечення безпеки та нормальної експлуатації об'єктів інфраструктури, безпека людей та охорона навколишнього середовища від негативного впливу цих об'єктів [6, с. 126].

Законодавством України закріплено й інші обмеження щодо здійснення виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників на певних територіях, зокрема в спеціальних сировинних зонах, зонах надзвичайної екологічної ситуації.

Особливий режим здійснення виробничо-господарської діяльності сільськогосподарськими товаровиробниками встановлено й на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення. Адже цілком справедливо, що, з одного боку, ведення сільського господарства в екологічно ураженому доквіллі загрожує екологічній безпеці продуктів харчування, а із іншого – додаткове сільськогосподарське навантаження на екологічно уражену екосистему може тільки посилити негативні процеси [16, с. 436].

Зважаючи на це, ст. 12 Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 27 лютого 1991 р. № 791а-XII [17] встановлено, що в зонах відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення забороняється ведення сільськогосподарської діяльності без спеціального дозволу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері управління зоною відчуження та зоною без-

умовного (обов'язкового) відселення. Такі спеціальні дозволи видає Державне агентство України з управління зоною відчуження згідно з Порядком видачі спеціальних дозволів на провадження окремих видів діяльності на території зони відчуження і зони безумовного (обов'язкового) відселення, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2000 р. № 1869 [18].

Висновки. Викладене дозволяє підсумувати, що законодавством України встановлено заборону щодо здійснення виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників як на окремих категоріях земель (землях оборони), так і на окремих територіях (у межах охоронних зон, зон санітарної охорони, санітарно-захисних зон, зон особливого режиму використання земель, спеціальних сировинних зон, зон надзвичайних екологічних ситуацій, на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення). При цьому в окремих випадках така діяльність є зовсім забороненою (у зонах відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення), а в інших – лише її окремі види (спорудження зрошувальних і осушувальних систем; висадження дерев і багаторічних насаджень; проведення сільськогосподарських земляних робіт; розташування польових станів (таборів), утримання худоби; складання кормів, добрив; розміщення пересувних та стаціонарних пасік; розорювання земель, садівництво та городництво; застосування пестицидів, органічних і мінеральних добрив, засобів захисту рослин та інше).

Усі названі обмеження встановлені з метою гарантування дотримання публічних інтересів (забезпечення обороноздатності держави, функціонування транспортної та іншої інфраструктури, санітарно-епідеміологічного благополуччя населення, гарантування як екологічної безпеки загалом, так і екологічної безпеки виробленої сільськогосподарської продукції й продуктів харчування тощо) під час здійснення виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників.

Потребує затвердження Кабінетом Міністрів України передбачений Законом України «Про використання земель оборони» Порядок надання військовими частинами дозволу фізичним і юридичним особам на використання земель оборони.

Перспективою подальших наукових розвідок у напрямі порушених проблем може бути використання отриманих результатів у майбутніх дослідженнях, а також характеристика правового регулювання видачі документів дозвільного характеру у сфері виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників.

Література:

1. Мірошніченко А.М. Науково-практичний коментар до Земельного кодексу України / А.М. Мірошніченко, Р.І. Марусенко. – 3-тє вид., змін. і доп. – К. : Алерта ; ЦУЛ, 2011. – 516 с.
2. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України / [Н.В. Ільків, Я.З. Гаєцька-Колотило]; за ред. В.М. Кравчука. – К. : Істина, 2007. – 632 с.
3. Романюк М.З. Правовий режим земель оборони України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / М.З. Романюк ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – К., 2013. – 20 с.
4. Земельний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27.

5. Про використання земель оборони // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 14. – Ст. 209.
6. Вербицька Н.М. Правова природа земельних зон із спеціальним режимом використання / Н.М. Вербицька // Сучасні екологічні проблеми та методика викладання еколого-правових дисциплін : матер. Республ. наук.-практ. конф. (25–26 листопада 2010 р., м. Харків) / за заг. ред. А.П. Гетьмана. – Х. : НЮАУ ім. Ярослава Мудрого, 2010. – С. 126–128.
7. Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 16. – Ст. 95.
8. Про телекомунікації : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 12. – Ст. 155.
9. Про транспорт : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 51. – Ст. 446.
10. Про правовий режим земель охоронних зон об'єктів магістральних трубопроводів // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 37. – Ст. 371.
11. Про залізничний транспорт : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 40. – Ст. 183.
12. Водний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 24. – Ст. 189.
13. Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 16. – Ст. 112.
14. Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 2. – Ст. 5.
15. Положення про прикордонний режим, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 липня 1998 року № 1147 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 30. – Ст. 1127.
16. Аграрне право : [підруч.] / за ред. О.О. Погрібного. – К. : Істина, 2007. – 448 с.
17. Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 16. – Ст. 198.
18. Про затвердження Порядку видачі спеціальних дозволів на провадження окремих видів діяльності на території зони відчуження і зони безумовного (обов'язкового) відселення : Постанова Кабінету Міністрів України №1869 від 20.12.2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – № 51. – Ст. 2219.

Коломиєць Я. Л. О правовой регламентации запрета на осуществление производственно-хозяйственной деятельности сельскохозяйственных товаропроизводителей на отдельных территориях.

Аннотация. В статье на основе характеристики правовой регламентации запрета на осуществление производственно-хозяйственной деятельности сельскохозяйственных товаропроизводителей на определенных территориях внесены предложения по усовершенствованию законодательства Украины в этой сфере.

Ключевые слова: производственно-хозяйственная деятельность, сельскохозяйственный товаропроизводитель, запрет на осуществление производственно-хозяйственной деятельности, территории, подвергшиеся радиоактивному загрязнению.

Kolomyiets Ya. On legal regulation of prohibition on production and business activities of agricultural producers on certain territories

Summary. On the basis of characteristics of legal regulation of prohibition on production and business activity of agricultural producers on certain territories the proposals on improvement of Ukrainian legislation in this area are suggested in the article.

Key words: industrial and economic activity, agricultural producer, prohibition on production and business activity, contaminated areas.